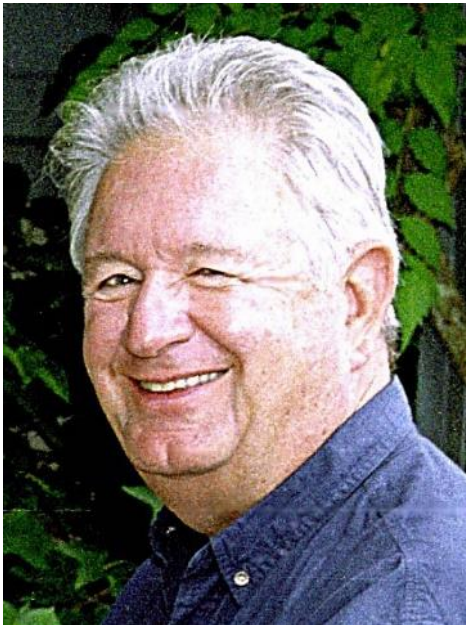

In memoriam

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Jean Bisson (1930 – 2021)

Imatge provinent de la web Clio:
<http://www.clio.fr>.

Va au désert, non pour fuir la vie, mais l'y trouver. Això és exactament el que ha fet al llarg de la seva vida en Jean Bisson (Troin, 2018), el geògraf del Sahara.

Des de la Societat d'Història Natural de les Balears, volem recordar una figura que va estudiar l'arxipèlag de les Illes Balears des d'un punt de vista geogràfic, de la parcel·lació del territori a les diferents illes, la qual cosa du implícita la posterior distribució de les instal·lacions i infraestructures turístiques. Parla de les estructures agràries i de l'home.

La història natural és molt àmplia, i la seva obra serveix per establir i observar l'evolució dels espais humanitzats i els espais naturals. A més, va establir amistat amb naturalistes illencs com són en Guillem Colom, Guillem Mateu, Bartomeu Barceló, etc. Tot seguit donam unes referències dels treballs que va realitzar a les Balears, fent un resum o calc del que diuen diversos autors.

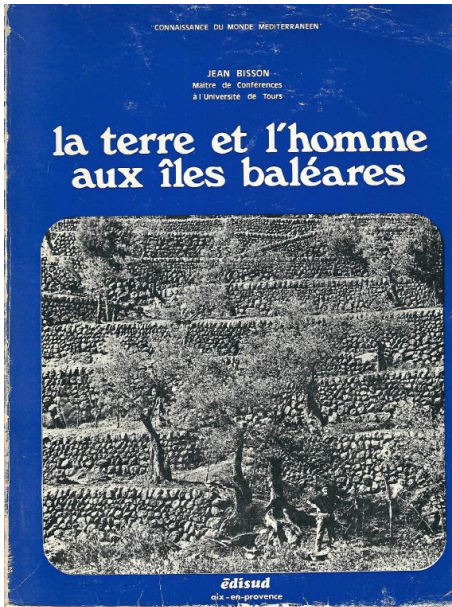
Bisson va néixer a Constantina (Algèria) el 1930 i va exercir la docència a les universitats d'Alger (1960-1962), Clermond-Ferrand (1962-1970) i Tours (1970-1993). Va realitzar les seves primeres investigacions al Sahara entre 1952 i 1962, estudis que va reprendre quan es va incorporar a la *Université de Tours*. Entre mig, es va dedicar a les Illes Balears (Pons, 2007).

Devers 1962 va arribar a les Illes Balears, Jean Bisson, professor en aquestes dades a la *Université Clermont-Ferrand*, interessat per la geografia agrària de l'arxipèlag como tema de la seva tesi. Al llarg de llargues estàncies a les diferents illes va recollir i elaborar els materials per a la seva redacció. Des del primer moment va començar a publicar mitjançant el *Boletín de la Cámara de Comercio de Palma de Mallorca* els resultats de les seves investigacions (Vidal, 1970).

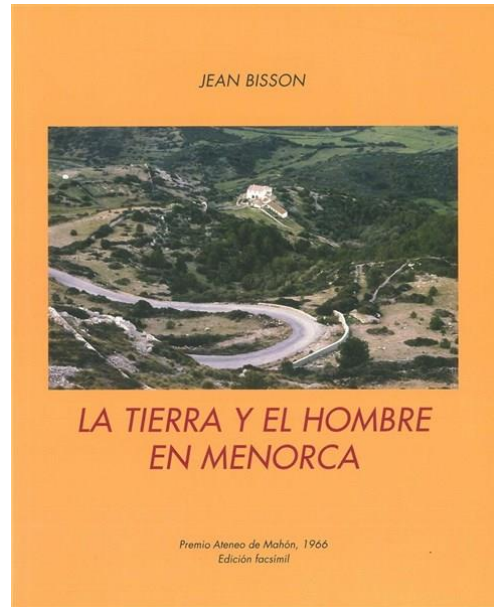

D'esquerra a dreta, Jean Bisson, Bartomeu Barceló i Bernadí Company. Fotografia feta a Son Malferit (Palma) entre 1973 i 1974, on estava establerta la Facultat de Filosofia i Lletres de la UIB (Foto Vicenç Mates, cedida per Climent Picornell).

Jean Bisson va arribar a Menorca l'estiu de 1964 per fer la seva tesi doctoral amb especial interès per la geografia agrària. De la seva estada a l'illa, en va sorgir un extens article sobre la geografia insular, que va merèixer el Premi Ateneu 1966 i que va ser publicat en forma de quadern. Es tracta, sens dubte, d'una de les principals aportacions fetes per un estranger al coneixement del camp menorquí.

Coberta de la seva tesi publicada en el 1974.

Portada del facsimil de “La Tierra y el Hombre en Menorca” premi Ateneu de Maó, 1966, editada per l’IME el 2007.

La relació amb els geògrafs de les Balears fou determinant en els seus estudis. El 1964 publicà un estudi estadístic i cartogràfic sobre la utilització del sol a les Balears entre 1860 i 1960 (Bisson, 1964); el 1966, juntament amb Bartomeu Barceló, un treball sobre el municipi de Selva (Bisson i Barceló, 1966); el 1967 publicà un treball que havia rebut el premi Ateneu de Maó 1966 (Vidal, 1970), i titulat *La Tierra y el Hombre en Menorca* (Bisson, 1967) i reeditat el 2007 per l’Institut Menorquí d’Estudis (Bisson, 2007). Bisson hi manifesta, d’entrada, la seva sorpresa davant l’originalitat del paisatge rural menorquí, i s’interroga sobre les profundes diferències amb el mallorquí i eivissenc. Cerca raons en la geologia, la topografia, el clima, tot i que acaba decantant-se per hipòtesis de caràcter humà amb el paper jugat pels avatars històrics. Així, l’enfocament humà és el punt de partida de la valoració geogràfica i socioterritorial, en què va ser capdavanter, aprofitant, entre d’altres, els oblidats documents cadastrals (IME, 2021).

El 1968 fa un treball sobre el repartiment de Mallorca (Bisson, 1968), i un any després, realitza un estudi sobre l’origen i decadència de les grans propietats de la mateixa illa (Bisson, 1969). Segons Vidal (1970), en Bisson compagina molt bé les seves investigacions de camp i les d’arxiu, aportant treballs innovadors respecte els treballs tradicionals.

El 1972 explica la tesi de Bartomeu Barceló, defensada el 1968 i publicada el 1970 per el Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Bisson, 1972b).

Jean Bisson, va defensar la seva tesi en la Universitat de Clermont Ferrand, el 1974. Dirigida per l’eminent professor francès Max Derruau, la tesi tracte de la Geografia agrària comparada de Mallorca, Menorca i Eivissa (Vilà, 2000b). La tesi constitueix una valuosa

contribució al coneixement de les ribes de la Mediterrània i a la transformació dels paisatges rurals, de la qual ara seria difícil prescindir del geògraf (Hermitte 1980).

L'objectiu fonamental de la tesi de Jean Bisson fou una anàlisi de dos períodes ben diferents, gairebé completament contrastats, en llur duració i en llurs característiques: (1) la llarga i a voltes lenta formació, en cadascuna de les illes considerades (Mallorca, Menorca, Eivissa-Formentera), d'un món rural ben original i singular en cada un dels casos i (2) com es realitza actualment l'adaptació d'aquests mons rurals a una nova situació radicalment diferent, que deriva de «l'arrivée brutale» d'un turisme de masses (Vilà, 2000a). La tesi es va publicar el 1977 (Bisson, 1977). Un any després, publica un treball sobre l'estructura i habitat rural de les Pitiüses (Bisson, 1978). El mes de gener de 1978 se li concedeix el premi George Sand, convocat per l'ajuntament de Palma, pel llibre *La terre et l'homme aux îles Balears* (El País, 1978).

Del 25 al 30 d'agost de 1986, es va celebrà a Palma una reunió de la de la *Unión Geográfica Internacional*, on en Bisson (Université de Tours) va presentà una comunicació (Bisson, 1986a) explicant que el desenvolupament turístic a les illes principals tenia relació, majoritàriament, amb les estructures agràries i en la propietat de les zones rurals (Priestley, 1987). El mateix any va publica un article sobre la mateixa temàtica a una revista francesa (Bisson, 1986b).

El 1988 realitza un treball històric sobre Menorca quan estava sota la dominació francesa. Anys després, realitza un treball amb col·laboració on destaca la contenció a l'erosió de Menorca degut a la estructuració agrària de l'illa (Bisson *et al.*, 1988).

El 1995 publica un article amb col·laboració relacionat amb l'erosió de l'illa de Menorca (Bisson *et al.*, 1995). En ell indica que el paisatge agrari de Menorca està totalment compartimentat, les tanques, que són un element a tenir en compte per a qui vulgui entendre l'estabilitat dels processos erosius. Efectivament, tot el camp està cobert per una xarxa de murs de pedra seca, de l'ordre dels 70.000 km, que es va anar implantant a partir del segle XIV, quan un edicte de Pere IV d'Aragó va autoritzar els illencs a construir parets seques de sis pams d'alçada (6 x 20cm = 1,20m).

El 12 d'abril de 2007 és nomenat membre d'honor de l'Institut Menorquí d'Estudis (Pons 2007) i se reedita, com hem dit abans, *La Tierra y el Hombre en Menorca*.

Menorca deu a Bisson no només les seves publicacions sobre l'illa, sinó també les còpies en arxius parisencs de molts documents sobre Sant Lluís, a més de plànols i mapes generals i parcials de Menorca.

En definitiva, en Jean Bisson va ser un explorador i investigador del desert del Nord d'Àfrica i del món rural de les nostres illes, una combinació que sense cap tipus de dubte, el va fer més que interessant i que cal recordar.

Damià Vicens, Guillem X. Pons i Laura del Valle
Societat d'Història Natural de les Balears

Per a saber més

Bisson, J. 2014. Un géographe au Sahara. «Arneb civil» au Grand Désert. Numéro extraordinaire de la revista *Le Saharien*, 492 pp.

Referències citades al text, i treballs de Bisson relacionades amb les Balears.

- Bisson, J. 1964. La utilización del suelo en las Baleares. Contribución al estudio de la geografía agrària de las islas. *Boletín Camara Oficial de Comercio, Industria y Navegación*. Palma de Mallorca. *B.C.O.C.I.N.*, núm 643: 61-76.
- Bisson, J. 1966. El Municipio de Selva (amb col·laboració de Bartomeu Barceló). *B.C.O.C.I.N.* núm 653.
- Bisson, J. 1967. La tierra y el hombre en Menorca. *B.C.O.C.I.N.* Palma de Mallorca. 68 pp.
- Bisson, J. 1968. Note statistique sur le repartiment de Majorque (1232). *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 33, 1968-1972: 51-58.
- Bisson, J. 1969. Origen y decadencia de la gran propiedad en Mallorca. *B.C.O.C.I.N.* núm. 665.
- Bisson, J. 1972a. La propiedad ciudadana en las Islas Baleares. *Treballs de geografia*, 9: 1-14
- Bisson J. 1972b. La population des Baléares: Bartolomé Barceló-Pons, Evolucion reciente y estructura actual de la poblacion en las islas Baléares. *Revue géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest*, tome 43, fascicule 1, 103-105.
- Bisson, J. 1977. *La terre et l'homme aux îles Baleares*. Aix-en-Provence, EDISUD, 416 pp.
- Bisson, J. 1978. Structures agraires et habitat rural aux Pitiüses (Eivissa, Formentera). *Revista Catalana de Geografia*, vol 1, núm. 2: 211-222.
- Bisson, J. 1986a. A l'Origine du tourisme aux îles Baléares: vocation touristique ou réceptivité du milieu d'accueil?. Colloque Union Géographique Internationale, Palma, 1986.
- Bisson, J. 1986b. Frénésie, crise et reprise : un quart de siècle de tourisme hôtelier aux îles Baléares in Béziers et le Biterrois. *Bulletin Société languedocienne de géographie*. Vol 20, núm. 4: 581-586.
- Bisson, J. 1988. Minorque et la France au XVIII ème siècle. *Treballs de Geografia*, 39: 25-38.
- Bisson, J. 2007. La tierra y el hombre en Menorca. Premi Ateneu de Maó, 1966. Institut Menorquí d'Estudis. Fora de col·lecció, 23.
- Bisson, J. i Barceló, B. 1966. El municipio de Selva. Notas para el estudio del Raiguer de Mallorca. *Boletín de la Cámara de Comercio, Industria y Navegación*. 177-202.
- Bisson J., Veyret Y., i Vidal T. 1995. Minorque ou l'exception en Méditerranée: une île sans érosion. *Bulletin du Réseau Erosion*, 1995, pp. 137-148.
- El PAÍS. 1978. Jean Bisson,. Gente. Edició impresa de 25 de gener de 1978. *El PAÍS*.
- Hermite J. E. 1980. La terre et l'homme aux îles Baléares, Jean Bisson. *Annales de Géographie*, t. 89, núm. 492: 231-233.
- IME 2021. http://llibres.ime.cat/es/la-tierra-y-el-hombre-en-menorca_p3315895.htm Consultat 01-11-2021.
- Pons, J. 2007. El IME reconoce hoy la trayectoria científica de Jean Bisson al nombrarlo miembro de honor. *Ultima Hora*. 12 d'abril de 2007.
- Priestley, G. 1987. Reunión de la Comisión de Geografía del Turismo y del Ocio de la UGI (Barcelona, 1986). *Documents d'Anàlisi Geogràfica* 10: 159-163.
- Troin, J. F. 2018. «Un géographe au Sahara. «Arneb civil» au Grand Désert de Jean Bisson». *Les Cahiers d'EMAM*. En línia el 20 abril de 2018, consultat el 03 de novembre de 2021. URL <http://journals.openedition.org/emam/1451> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/emam.1451>
- Vidal, T. 1970. Publicaciones recientes sobre geografía humana de las Baleares. *Revista de geografia*, Vol. 4, Núm. 2, p. 207-11,
- Vilà, J. 2000a. Informe sobre la tesi doctoral de Jean Bisson (1974). *Territoris*, 3: 287-292.
- Vilà, J. 2000b. Pròleg a *Población y propiedad en la cordillera Septentrional de Mallorca (Evolución histórica)*. *Territoris*, 3: 293-298.

